

22.06.1941

1941-1944. Al Doilea Război Mondial. România de partea Germaniei

În vara anului 1940, Europa se afla sub impresia victoriilor germane pe frontul de vest, care provocaseră îngenuncherea Franței și a Țărilor de Jos. România era izolată astfel de aliații săi tradiționali, Franța și Anglia, și suferise, din cauza politicii de forță a vecinilor săi revizioniști, susținuți de Germania și Italia, amputări teritoriale și grave atingeri ale suveranității naționale. România Mare încetase să existe, însă potențialul economic și militar românesc interesa în mod deosebit guvernul de la Berlin, în perspectiva extinderii războiului în Europa de Est și Sud-Est.

După preluarea puterii de către generalul Ion Antonescu, la 5 septembrie 1940 (și-a luat titlul „conducătorul statului român”), și abdicarea regelui Carol al II-lea, în ziua următoare, politica externă românească va parcurge rapid și decisiv ultimii pași pe drumul către integrarea în sistemul politic și diplomatic al Axei.

Generalul Antonescu a văzut în alianța cu Axa, dar mai ales cu Germania, garanția de securitate a României și calea de refacere a României Mari. Nu era vorba numai de recuperarea Basarabiei și Bucovinei de Nord de la Uniunea Sovietică. Antonescu a sperat că printr-o colaborare loială și totală cu Germania îl va convinge pe Hitler – iar Führerul i-a întreținut această iluzie, fără a se angaja cu nimic concret – să redea Transilvania de Nord României.

Conducătorul statului român a reînnoit solicitarea adresată anterior de regele Carol al II-lea privind trimiterea unei misiuni germane în România, iar primele unități militare ale Wehrmachtului au sosit în octombrie 1940, fiind instalate în diverse puncte considerate strategice din țară, în special pe Valea Prahovei. La 23 noiembrie 1940, generalul Ion Antonescu a semnat în numele statului român aderarea la Pactul Tripartit, iar în anul următor, la 25 noiembrie 1941, aderarea la pactul Anti-Comintern.

Atunci când a izbucnit rebeliunea legionară, în 21-23 ianuarie 1941, Hitler a optat pentru sprijinirea lui Antonescu. Hotărârea Führerului a fost determinată de calitățile militare ale conducătorului român, de faptul că era sprijinit de armată și pentru că era capabil să asigure un regim de ordine și eficiență în România, lucruri esențiale din perspectiva campaniei ce urma să fie declanșată împotriva URSS.

La 12 iunie 1941, cu ocazia unei întrevederi care a avut loc la München, Hitler l-a informat pe Antonescu în legătură cu faptul că a luat decizia atacării Uniunii Sovietice, fără a preciza data, și i-a dat de înțeles că dacă România se va alătura campaniei, va beneficia de compensații teritoriale. Liderul român aștepta de mult o asemenea veste. Atât armata, cât și întreaga societate românească, suferiseră o traumă în urma cedărilor teritoriale – fără luptă – din vara anului 1940. Posibilitatea recuperării Basarabiei și Bucovinei de Nord și spălarea onoarei militare au fost esențiale în decizia lui Antonescu. Acesta i-a promis lui Hitler sprijinul militar al României, fără ca între cele două state să se încheie un acord de alianță și, mai ales, în ciuda slabei pregătiri a armatei române pentru noul tip de război.

La 22 iunie 1941, când a fost declanșată Operațiunea Barbarossa, România s-a alăturat Germaniei și aliaților acesteia în războiul împotriva URSS, având ca obiectiv principal recuperarea teritoriilor pierdute ca urmare a raptului teritorial din iunie 1940. Intrarea în război a României pentru eliberarea Basarabiei și Bucovinei de Nord a fost susținută de întreaga societate românească, inclusiv de partidele de opoziție. La campanie au participat Armatele 3 și 4 române și Armata 11-a germană. Luptele au fost deosebit de grele, deoarece în flancul sudic al frontului, în zona Basarabiei, fuseseră concentrate importante unități militare sovietice, cu scopul de a asigura apărarea resurselor economice ale Ucrainei. Cu sacrificii importante, la 25 iulie 1941, Basarabia și Nordul Bucovinei au fost eliberate, eveniment salutat cu satisfacție de întreaga țară.

Trecerea Nistrului – solicitată la 27 iulie 1941 de Hitler, printr-o scrisoare către Antonescu – a scindat însă opinia publică românească. Liderii PNȚ și PNL, Iuliu Maniu, respectiv Dinu Brătianu, au criticat continuarea războiului dincolo de hotarele tradiționale românești. Antonescu (care va fi înaintat la gradul de mareșal la 22 august 1941) a acceptat însă cererea Führerului – din nou fără condiții –, din două motive: considera că războiul nu putea fi oprit până când dușmanul nu se recunoștea înfrânt și, pe de altă parte, spera că Hitler va face dreptate românilor în problema Ardealului. În anii 1941 și 1942, unitățile române au cucerit Odessa (14 august-16 octombrie 1941), apoi au participat sub comandament general german la bătăliile din Crimeea, Caucaz, la Cotelul Donului și Stalingrad.

Alianța cu Germania a contribuit la întărirea antisemitismului ca politică de stat în România. Măsuri legislative cu caracter antisemit fuseseră luate încă din timpul regelui Carol al II-lea, sub guvernele Goga-Cuza și Gigurtu. Sub guvernul Gigurtu, de exemplu, în august 1940, s-a interzis ca evreii să mai ocupe funcții publice, să dețină proprietăți rurale ori să aibă acces la cariere în armată. După instaurarea „statului național-legionar”, la 14 septembrie 1940, legionarii au trecut la o politică de violență și asasinat față de cei care li se opuseseră în trecut și față de populația evreiască. Această politică a culminat în timpul rebeliunii legionare, din 21-23 ianuarie 1941, când au fost atacate și incendiate numeroase magazine, mai ales evreiești, și ucise mai multe persoane (peste 100 de evrei numai în București). A intervenit apoi „pogromul de la Iași”, în perioada 29 iunie-1 iulie 1941, când, pe fondul psihozei de război create în zona frontului, militari români, germani și unii civili au recurs la execuții sumare împotriva unor locuitori evrei, asociați în conștiința publică cu comuniștii și Uniunea Sovietică. Alți evrei au murit din cauza condițiilor inumane din trenurile în care au fost suiți pentru deportare, pe ansamblu fiind înregistrate aproximativ 4.000 de victime.

În octombrie 1941 au început deportările în Transnistria, care se afla sub administrație românească din august 1941. Potrivit datelor oficiale, circa 120.000 de evrei și 12.000 de romi și-au pierdut viața în Transnistria. În octombrie 1942, Ion Antonescu a cerut oprirea deportărilor în Transnistria. Rezistând presiunilor germane, mareșalul a refuzat să-i trimită la Auschwitz pe evreii din Regat ori din Transilvania

de Sud, decizie care a însemnat supraviețuirea pentru 292.000 de evrei români. Altor 9.000 de evrei li s-a permis emigrarea spre Palestina în perioada 1939-1942.

Pierderile grele suferite la Cotul Donului și în Stepa Calmucă, la asediul Stalingradului, au fost puternic resimțite în societatea românească, cu atât mai mult cu cât participarea la „războiul sfânt” împotriva bolșevismului nu mai era percepută ca o necesitate vitală a națiunii române. Totodată, dispariția încrederii în capacitatea Germaniei de a câștiga războiul din Est și începerea bombardamentelor anglo-americeane asupra teritoriului românesc au întărit nemulțumirea față de ideea continuării războiului.

În aceste condiții, cu știința mareșalului Ion Antonescu, ministrul de externe și omul său de încredere Mihai Antonescu a demarat în prima parte a anului 1943 tratative secrete în vederea scoaterii țării din războiul împotriva Națiunilor Unite. Prin reprezentanții diplomatici ai României în țările neutre, acesta a deschis canale de negociere la Istanbul, Ankara, Stockholm, Berna și Lisabona cu diplomații anglo-americieni și sovietici, în vederea aflării condițiilor pe care Aliații le-ar fi pus României pentru încheierea unei păci separate. Un alt centru de sondare a Aliaților s-a format în jurul „opозиției unite”, condusă de liderul național-țărănist Iuliu Maniu, ale cărei demersuri au avut loc și ele cu știrea mareșalului. Negocierile purtate la Cairo de prințul Barbu Știrbey în numele opозиției au fost folosite însă de Aliați mai mult pentru derutarea nemților. După debarcarea din Normandia, anglo-americii au abandonat aceste negocieri. Tratativele au continuat la Stockholm doar cu sovieticii, atât pe linie guvernamentală, cât și pe linia opозиției, fiecare parte încercând să obțină condiții mai bune pentru armistițiu.

În ciuda discreției de care au fost înconjurate, negocierile au ajuns la cunoștința Berlinului și au sporit tensiunilor deja acumulate în urma colaborării defectuoase de pe front. Totodată, ele nu au avut niciun rezultat, deoarece soarta României fusese decisă în cadrul discuțiilor secrete purtate între Londra, Moscova și Washington. În mai 1944, la propunerea ministrului de externe al Marii Britanii, A. Eden, s-a ajuns la un acord anglo-sovietic prin care se stabileau sferele de influență în Europa de Sud-Est. România intra în sfera de preponderență sovietică, în timp ce Grecia revenea Marii Britanii. Acest acord, stabilit inițial pentru o perioadă de trei luni, a primit și acceptul președintelui american Roosevelt.

Sub presiunea trupelor sovietice, forțele germane și românești au continuat retragerea în iarna lui 1943/1944, războiul ajungând să se poarte pe teritoriul României. În martie-aprilie 1944, frontul s-a stabilizat pe linia Kutuy-Paşcani-Iași-Chișinău-Dubăsari-linia Nistrului până la vărsarea în Marea Neagră.

În plan intern, opозиția față de Antonescu a început să se organizeze. Liderii partidelor democratice (PNȚ, PNL, PSD) au acceptat să colaboreze cu reprezentanții PCR, văzuți ca purtători de cuvânt ai Moscovei. Coaliția beneficia de susținerea Regelui Mihai I și a unor reprezentanți ai armatei.

La 20 august 1944, trupele Frontului 2 Ucrainean conduse de mareșalul Rodion Malinovski au declanșat ofensiva pe direcția Iași-Chișinău. Frontul germano-român din Moldova nu a rezistat, fiind străpuns în câteva locuri. Comandantul grupului de armate germano-române, generalul Hans Friessner, și mareșalul Antonescu intenționau continuarea rezistenței pe aliniamentul Carpaților și pe linia fortificată Focșani-Nămoloasa-Galați.

În acest context a intervenit arestarea mareșalului Antonescu, în după amiaza zilei de 23 august 1944. Aflat în audiență la Palatul Regal, Antonescu i-a declarat regelui că în principiu era de acord să semneze

armistițiul, dar numai după ce frontul era stabilizat și se obținea acordul lui Hitler. A doua condiție era naivă și, în același timp, periculoasă pentru toată lumea, inclusiv pentru Conducător. Sfătuit de colaboratorii săi militari, regele Mihai I a ordonat demiterea și arestarea mareșalului Ion Antonescu, a vice-prim-ministrului Mihai Antonescu și a principalilor lor colaboratori. Prin „Proclamația către țară”, difuzată de posturile de radio în seara aceleiași zile, regele anunța ieșirea României din alianța cu puterile Axei și imediata încetare a războiului cu Națiunile Unite.

Cei trei ani de lupte pe frontul de Est costaseră armata română circa 625.000 de militari, morți, răniți și dispăruți (dintre care 92.545 în timpul campaniei de cucerire a Odesei și 158.854 la Stalingrad). Alți aproximativ 130.000 de soldați români vor fi luați prizonieri de sovietici în primele zile de după 23 august 1944. Pe lângă pierderile militare, în anii 1941-1944 resursele economice ale țării au fost exploatare masiv în favoarea Germaniei, îndeosebi petrolul, lemnele și cerealele. Bombardamentele anglo-americane au provocat mari distrugerii, inclusiv numeroase pierderi în rândul populației civile. La momentul înlăturării regimului Antonescu, o parte importantă a teritoriului național suferise ororile războiului și căzuse sub ocupație.

Actul de la 23 august a beneficiat, de aceea, de o largă susținere din partea opiniei publice românești, fiind, totodată, prin efectele sale militar-strategice, una din marile decizii ale celui de-al Doilea Război Mondial.

PhD Ana-Maria Cătănuș

References:

Bibliografie:

Gheorghe Buzatu, *România și marile puteri (1939-1947)*, Editura Enciclopedică, București, 2003; Ion Calafeteanu (coord.), *Istoria politicii externe românești în date*, Editura Enciclopedică, București, 2003; Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, ediția a IV-a revăzută și adăugită, Univers Enciclopedic, București, 2008; Dinu C. Giurescu, (coord.), *Istoria României în date*, Editura Enciclopedică, București, 2003; Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX, 1918-1948*, Paideia, București, 1999.